

vuje revoluční dílo a že jeho hlavní myšlenkou je odmítnutí všeobecně rozšířeného názoru o nezdravém prostředí tehdejších Uher.

Fukerův spis začíná proklamativně a apologeticky stavěnou předmluvou a dělí se pak na dva hlavní oddíly – kratší (kap. I–XVII) „Salubritas Hungariae generatim“ a obsáhlejší (kap. XVIII–XLI) „Morbi Hungariae“. První díl je pozoruhodný silným vlasteneckým patosem, jímž autor brání Uhry proti prý obecně rozšířenému přesvědčení o jejich nezdravém ovzduší, aspekt, který by mohl zajímat historika doby, v níž se formují moderní národy. Současného čtenáře uspokojí a pobaví také pozoruhodně nadčasová Fukerova kritika stavu uherského lékařství a veřejné zdravotní péče. Druhý díl popisuje různé, zejména epidemické, choroby; toto líčení má význam nejen pro dějiny lékařství, nýbrž i pro sociální dějiny a pro poznání každodenního života v Uhrách (a na Slovensku) dané doby. Zajímavý je zde kritický pohled raně novověkého autora na soudobé názory, na některé léčebné praktiky a zejména na diagnostiku.

Text faksimile a překladu je doprovázen stručnými (str. 117–119) překladatelskými poznámkami a pak seznamem vlastních jmen (str. 120–125), který přináší více, než kolik slibuje – jsou v něm i nezbytné identifikace citací, jež vložil latinský autor do svého spisu. Na konci textu samotného jsou např. uvedeny Iuvenalovy verše a na str. 122 je citát identifikován (Sat. 5,131). K samotnému závěru chci podotknout, že je k překladu velmi obtížný a že není snadné dobrat se bezpečně jeho skutečného významu: v Šimonově překladu, zdá se mi, nevyznívá srozumitelně, a chci se o interpretaci navzdory obtížnosti textu pokusit. Domnívám se, že autor ve shodě s tendencí celého díla vyvrátit názor o nezdravém prostředí Uher končí konstatováním, jež jsou správně slovensky vystiženy překladem „je to krajina od přírody také zdravá, že jej nemožno nič vytknúť“. Dále bych tedy (ovšem česky) překládala snad takto: „a přece může být Uhrám všude vytýkáno, že jsou nezdravé. Nemusel jsem se snad ani tak tvrdě rozhořčovat kvůli tomu – nebo spíš na ně (kteří to Uhrám vytýkají, JN)! Ostatně – „...mnoho je na světě věcí / které si netroufá říci, kdo chodí jen v dřevěm pláští!“ (Iuvenalis, zde podle překladu Z. K. Vysokého).

Obtížnost porozumění textu originálu platí o řadě dalších souvětí a obrátů Fukerovy latiny (sice již klasicizující, ale přece jen ještě poplatné barokní košatosti). Pokud jsou tedy některá místa textu přeložena volně nebo snad nepřesně a pokud by někde bylo možno o správném vystižení významu diskutovat, nic to neubírá na hodnotě knížky ani na zásluze překladatele: zpřístupnil vzácný dokument historie lékařství a kulturních i sociálních dějin.

Jana Nechutová

Latin vulgaire – latin tardif VI. Actes du VIe colloque international sur le latin vulgaire et tardif, Helsinki, 29 août – 2 septembre 2000. Éditées par Heikki Solin, Matti Leiwo, Hilla Halla-aho. Hildesheim–Zürich–New York 2003, 610 stran.

V uplynulém roce se v Seville konalo již po sedmé Mezinárodní kolokvium o lidové (vulgární) a pozdní latině. Ve stejném roce vyšel sborník, který je výsledkem setkání předchozího, které proběhlo v Helsinkách v roce 2000 a o němž jsou tyto řádky. Obsahuje většinu příspěvků, které na konferenci zazněly. Tyto příspěvky jsou rozděleny do pěti oddílů.

První oddíl věnovaný všeobecným a strukturálním problémům zahajuje projev J. Hermana, shrnující životní dílo zesnulého V. Väänänen na pozadí vývoje oboru. Z ostatních článků dva (R. De Dardela a W. Mańczaka) se zabývají otázkami spojenými se vznikem románských jazyků, O. Pagnagl rolí analogie v lidové a pozdní latině, T. Fögen věnuje pozornost jazykovému povědomí v antice a R. Müller upozorňuje na úlohu rétorických spisů při rozchodu knižní normy a běžného jazykového úzu koncem antiky.

Druhý oddíl obsahuje články věnující se vybraným jazykovým jevům konkrétních textů. Podle doby jejich vzniku je rozpětí pojednávaných textů poměrně rozsáhlé. Nejstarším je nápis z osady Furfo z r. 58 př. K., jehož přepis a jazykovou i věcnou interpretaci podává T. Adamik. Dva příspěvky se týkají známého cestovního deníku křesťanské poutnice Egerie. O. Álvarezová Huertová syntaktickými a lexikálními hispanizmy jejího jazyka podepírá názor o hispánském původu poutnice, M. Fruyt se zabývá způsoby vyjádření anafory, katafory a deixe u ní. G. Grebeová podává

výklad jazykových rozdílů mezi vyprávěcími a učenými pasážemi encyklopedie Martiana Capelly (jde teprve o druhé pojednání o jazyku tohoto autora vůbec!), G. Haverling pojednává o charakteru lidové latiny překladu Hippokratových aforizmů, jež vznikl v 6. stol. v Ravenně, C. Santini se zabývá pracovním postupem Julia Parida, jež ve 4. stol. sestavil kompendium z díla historika Valeria Maxima. Dva články jsou časově zaměřeny na středověk. Pojednání A. G. Leala přináší jazykový rozbor středověkých nápisů z Asturie, S. Heikkinen zkoumá vztah Bedy Ctihodného ke zdrojům jeho spisu *De arte metrica*. Nakonec D. Krömer uvádí v článku s poněkud úsměvným názvem (*Don't trust the label!*) některé příklady mylně datovaných textů.

Třetí oddíl (*Variation linguistique*) obsahuje příspěvky různého charakteru: B. Adamik uvádí řeckou abecedou psaná latinská slova a věty spisu *De ceremoniis aulae Byzantinae* císaře Konstantina VII. Porfyrogeneta jako podpůrný důkaz pro existenci románského obyvatelstva v Konstantinopoli v 10. stol., podobně etnický záběr má i článek M. Leiwa, který řeší na základě pohřebních nápisů otázku, zda Židé ve Venusii ve 3.-9. stol. užívali pro běžné dorozumívání řecký nebo latinský jazyk (přiklání se k druhému); rovněž nápisy, tentokrát pompejské, jsou námětem příspěvku F. Bivillové – sleduje na nich vzájemné ovlivňování latiny a řečtiny. R. Maltby ve svém článku přináší svědectví pozdní a hovorové (*colloquial*) latiny v komentářích Porphyria, Donata a Servia (3.-4. stol.), H. Halla-aho řeší ortografii a původ sepsání dopisů Claudia Terentiana, římského vojáka v Alexandrii ve 2. polovině 5. století, příspěvek o vztahu grafiky a výslovnosti v dílku *Appendix Probi* přináší I. Fischer, H. Petersmann uvádí zvláštnosti jazyka proklínacích tabulek ze západní Anglie.

Následující oddíl shrnuje příspěvky, které se zabývají otázkami lexikálními. C. A. Abellánová přináší pojednání o užívání výrazů označujících barvy u křesťanských autorů pozdní antiky, článek L. Callebata pojednává o zdvojnásobení tvarů názvů obydlí od nejstarších dob do 6. stol. po Kr., několik článků podává etymologické výklady: V. Ferraro o italském „bizzoco“, které odvozuje od řeckého *παιχός*, L. Löfstedtová o užívání francouzského „error“, v němž splynula lat. slovesa „errare“ a „iterare (=itinerare)“, H. Solin o proměně ženského jména Berenike ve tvar Veronica, E. Nieto Ballester sleduje na území Hispánie lexikální inovace u výrazů značících „kámen, skála“; rovněž lexikálními inovacemi, především způsobem odvozování, ovšem bez územního omezení, se zabývá příspěvek A. Zamboniho. Zbylé články pojednávají o slovní zásobě v konkrétních dílech: B. Mairová o lexiku spisu *Medicinae ex holeribus et pomis* autora 3. století Q. Gargilia Martiala, M. Campetella o dvou zemědělských termínech v kázáních biskupa ze 6. stol. Caesaria z Arles a A. M. Rodríguez o užívání synonymních sloves označujících smrt v Bedových Církevních dějinách.

V posledním oddílu najdeme příspěvky, které se zaměřují na mluvnický systém. B. L. M. Baueurová zkoumá gramatikalizaci tvoření adverbí pomocí (-)mente, včetně srovnání s řečtinou a raně středověkými germánskými jazyky, autorky A. Bertocchiová a M. Maraldiová se zaměřily na vývoj přípustkových výrazů v technické próze a V. Gittonová pojednává o pozdněantické vazbě akuzativu s infinitivem u Pelagonia (*Ars veterinaria*). Tématem příspěvku G. Galdího jsou některé zvláštnosti nápisů z východní části římské říše prvních pěti století po Kr., M. Hejtmanová na textu Petronia a Řehoře Tourského představuje nedlouho používaný a málo známý pojem „ohrazování“ (jímž se míní autorovo skrývání vlastních postojů a přesouvání interpretace napsaného na čtenáře), M. C. Martinsová na spisech *De bello Gallico* a *Itinerarium Egeriae* ukazuje, že klasická a lidová latina se liší jako typy jazyků z hlediska pojmu „seskupivost (configurationalité)“. Autorem posledního příspěvku tohoto oddílu i celého sborníku je R. Wright a zamýšlí se nad způsoby, jakými latinští gramatici sestavovali své příručky.

Stránkově rozsáhlý sborník je bohatý rovněž obsahově, tematická šíře příspěvků povede k tomu, že po tomto sborníku sáhnou nejen latinisté, zabývající se hovorovou či pozdní podobou jazyka, ale i etymologové, informace zde naleznou i romanisté a pozornosti by neměl uniknout ani medievistům.